

Савіна Н. Б., д.е.н., проф., Дорошук Н. І., аспірант (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті здійснено аналіз динаміки зведеного бюджету освітньої галузі у 2012–2017 роках та встановлено, що фактичні видатки на освіту за 2012–2017 роки зросли на 76,2 млн грн. або на 75,0% в динаміці, з 101,6 млрд грн. у 2012 році до 177,8 млрд грн. у 2017 році. Обґрунтовано зведені витрати на освіту у 2012–2017 роках, доведено, що найбільш суттєвий ріст фактичних видатків на освіту відбувся у 2017 році: +48,3 млрд грн. або 37,3% до попереднього періоду. Автором проаналізовано витрати на освіту у відсотках до ВВП у 2012–2017 роках та встановлено, що такий показник найвищим був у 2012 р., а найнижчий у 2016 р. За результатами дослідження автором доведено, що найбільша питома вага витрат на освіту припадає на місцеві бюджети, а найменше на державний бюджет. Зокрема у 2012 році місцеві бюджети фінансували 32,2% витрат на освіту, а в 2017 р. такий показник зменшився до 27,9%. Для покращення фінансового забезпечення освіти, виходячи із навантаження на місцеві бюджети автором запропоновано оптимізувати систему бюджетування в межах місцевих бюджетів та забезпечити раціональність використання коштів державних бюджетів. *Ключові слова:* освіта, видатки, зведені видатки, бюджет освітньої галузі, зведені видатки на освіту, фінансування освітньої галузі.

Вступ. Світ переживає революційні зміни в суспільстві, виробництві, в освіті. Реформи в галузі освіти стали центральним елементом розвитку країни. Гонка за першість в сфері освіти вимагає додаткових фінансових ресурсів, а рівень витрат на освіту в значній мірі визначає не тільки економічний потенціал країни, а й формує її конкурентні переваги на міжнародній арені. Відтак проблема фінансового забезпечення освітньої галузі набуває актуальності та призводить до підвищення зацікавленості освітян, науковців у вирішенні даного питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сучасної освітньої галузі досліджені багатьма вітчизняними та зарубіжними ученими, серед яких О.М. Бабіч, О.П. Єфремов, В.А. Жамін, Є.Н. Жильцов, В.М. Зуєв, В.В. Івантер, В.І. Капелюшников, В.Є. Комаров, С.Л. Ко-

станян, Я.І. Кузьмінов, В.І. Марцинкевич, С.Г. Струмилин, В.О. Садовничий, А.І. Субетто, В.М. Филипов, а також Д. Белла, У. Берквіста, М. Баумена, І. Бертрана, Є. Денисона, Дж. М. Кейнс, Е. Тоффлер, Д. Уілер, Т. Шульц та ін. Авторами досліджено внесок освіти в соціально-економічний розвиток країни, обґрунтовано доцільність інвестування освітніх процесів, досліджено ринок освітніх послуг, їх якість та цінність для споживача. Більш детально Вітренко Ю. [1] розкривала сутність освіти як виду економічної діяльності, Головня О.М. [2] в своїх працях розкривала соціально-економічні джерела розбудови освітнього простору України; Заглинська Л.В., Лукомська О.І. [5] досліджували економічну освіту в контексті інвестиційних процесів у галузі оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти; Колот А.М. [7] більш детально досліджував сучасний стан, тенденції розвитку вищої освіти як чинника формування людського капіталу; Красовська О.Ю. [8] детально обґрунтовувала сучасні моделі реалізації бізнес-освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору.

Попри наявний арсенал наукових розробок в сфері освіти досить мало уваги науковцями приділено вивченню основних тенденції фінансового забезпечення освітньої галузі національної економіки.

Метою даної статті є обґрунтування основних тенденції фінансового забезпечення освітньої галузі національної економіки.

Результати дослідження. Освіта є фундаментом інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства й держави. Її мета – всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями [9]. Стаття 53 Конституції України гарантує забезпечення державою доступності та безоплатності дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах.

Проаналізуємо загальне фінансове забезпечення освітньої галузі за 2012–2017 роки (табл. 1).

Як бачимо з даних табл. 1 фактичні видатки на освіту за 2012–2017 роки зросли на 76,2 млн грн. або на 75,0% в динаміці, з 101,6 млрд грн. у 2012 році до 177,8 млрд грн. у 2017 році. За досліджуваний період зросли зведені видатки на освіту, проте в перера-

хунку на дол. США вони зменшилися, що пов'язано зі зростанням курсу долара. Також скоротилися витрати на освіту у відсотках до ВВП. Загалом спостерігаємо недофінансування освітньої галузі: якщо в 2012 р. Обсяг цього показника становив 38905,9 млн грн, то в 2017 р. цей показник зріс до 120536,0 млн грн.

Найбільш суттєвий ріст фактичних видатків на освіту відбувся у 2017 році: +48,3 млрд грн. або 37,3% до попереднього періоду (рис. 1).

Рис. 1. Зведені витрати на освіту у 2012–2017 роках*
*Джерело [0]

Однак, якщо порівнювати обсяг фінансування в еквіваленті дол. США (рис. 1), то обсяг фінансування зменшився на 6,0 млрд дол. США, або на 47,3% в динаміці, з 12,7 млрд дол. США у 2012 році до 6,7 млрд дол. США у 2017 році (+ 1,6 млрд дол. США, або 31,9% в динаміці у 2017 році), що перевищує темпи падіння ВВП (-36,0%).

Зведені витрати на освіту у відсотках до ВВП України у 2017 році становили 6,0%. У 2012–2013 роки цей показник становив близько 7,2%, 2014 – 6,3%, 2015 рік – 5,7%, 2016 році – зменшився на 0,3 п.п., 2017 рік – ріст на 0,6 п.п. Тобто, динаміка даного показника не стабільна, та якщо порівнювати цей показник з 2012 роком, витрати на освіту у відсотках до ВВП зменшились на 1,2 п.п. або на 17,6% (рис. 2).

Таблиця 1

Динаміка зведеного бюджету освітньої галузі у 2012-2017 роках*

	Роки						Відхилення абсолютне					Відхилення відносне, %				
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2013 / 2012	2014 / 2013	2015 / 2014	2016 / 2015	2017 / 2016	2013 / 2012	2014 / 2013	2015 / 2014	2016 / 2015	2017 / 2016
Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах (ВВП), млн грн.	1 404 669,0	1 465 198,0	1 586 915,0	1 988 544,0	2 385 367,0	2 982 920,0	60 529,0	121 717,0	401 629,0	396 823,0	597 553,0	4,3	8,3	25,3	20,0	25,1
Курс долар США до гривні	8,02	7,94	11,89	21,84	25,55	26,60	-0,08	3,95	9,96	3,71	1,05	-1,0	49,8	83,8	17,0	4,1
Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах (ВВП), млн дол. США	175 254,5	184 603,6	133 503,3	91 030,9	93 355,5	112 154,0	9 349,1	-51 100,3	-42 472,3	2 324,6	18 798,5	5,3	-27,7	-31,8	2,6	20,1
Зведені видатки на освіту – всього, млн грн.	101 561,0	105 539,0	100 110,0	114 194,0	129 435,0	177 756,0	3 978,0	-5 429,0	14 084,0	15 241,0	48 321,0	3,9	-5,1	14,1	13,3	37,3
Зведені видатки на освіту - всього, млн дол. США	12 671,3	13 297,1	8 422,0	5 227,5	5 065,7	6 683,4	625,8	-4 875,1	-3 194,5	-161,9	1 617,7	4,9	-36,7	-37,9	-3,1	31,9
Витрати на освіту у відсотках до ВВП	7,2	7,2	6,3	5,7	5,4	6,0	0,0	-0,9	-0,6	-0,3	0,5					9,8
ВВП освітньої галузі, млн грн.	71 771,0	77 986,0	76 068,0	82 778,0	88 996,0	129 074,0	6 215,0	-1 918,0	6 710,0	6 218,0	40 078,0	8,7	-2,5	8,8	7,5	45,0
ВВП освітньої галузі, млн дол. США	8 954,6	9 825,6	6 399,4	3 789,4	3 483,0	4 853,0	871,1	-3 426,2	-2 610,0	-306,4	1 370,0	9,7	-34,9	-40,8	-8,1	39,3
Доля у ВВП України, %	5,1	5,3	4,8	4,2	3,7	4,3	0,2	-0,5	-0,6	-0,4	0,6					16,0
Розмір фінансування визначеного законодавством (10% від ВВП), млн грн.	140 466,9	146 519,8	158 691,5	198 854,4	238 536,7	298 292,0	6 052,9	12 171,7	40 162,9	39 682,3	59 755,3	4,3	8,3	25,3	20,0	25,1
Недофінансування освітньої галузі, млн грн.	38 905,9	40 980,8	58 581,5	84 660,4	109 101,7	120 536,0	2 074,9	17 600,7	26 078,9	24 441,3	11 434,3	5,3	42,9	44,5	28,9	10,5
Відсоток недофінансування освітньої галузі, %	27,7	28,0	36,9	42,6	45,7	40,4	0,3	8,9	5,7	3,2	-5,3	1,0	32,0	15,3	7,4	-11,7

*Джерело: [3; 4]

Рис. 2. Витрати на освіту у відсотках до ВВП у 2012 – 2017 роках*
*Джерело [3]

Дані щодо зведених видатків на освіту в розрізі бюджетів фінансування за 2012–2017 роки наведена в табл. 2.

Найбільша питома вага витрат на освіту припадає на місцеві бюджети, а найменше на державний бюджет. Зокрема у 2012 році місцеві бюджети фінансували 32,2% витрат на освіту, а в 2017 р. такий показник зменшився до 27,9%.

Найбільшу питому вагу фінансового забезпечення було здійснено місцевими бюджетами у 2013 р., а найменшу – у 2016 р. Також можна спостерігати щорічне скорочення фінансування державного бюджету на освіту.

У 2017 році, в порівнянні з 2012 роком, зведені видатки на освіту, збільшилися на 75%, за 2017 рік: +37%. При цьому загальні зведені видатки зросли на 115%, за 2017 рік: +26%. Іншими словами, за аналізований період загальні зведені видатки зросли в більшій мірі ніж видатки на освіту, однак у 2017 році темп росту зведених видатків на освіту перевищує темп росту загальних зведених видатків, що забезпечило зростання відсотку видатків на освіту у складі загальних видатків на 1,3 п.п., з 15,5% у 2016 році до 16,8% у 2017 році (рис. 3).

Динаміка загальних зведених видатків та зведених видатків на освіту за 2012–2017 роки наведена на рис. 3.

Таблиця 2

Зведені видатки на освіту у 2012–2017 роках*

Роки	Зведені видатки на освіту, млн грн.			Зведені видатки на освіту у відсотках до загальних витрат		
	Місцеві бюджети	Державний бюджет	Зведений бюджет	Місцеві бюджети	Державний бюджет	Зведений бюджет
Освіта						
2012	71 318,0	30 243,0	101 561,0	32,2	11,2	20,6
2013	74 596,0	30 943,0	105 539,0	34,2	10,8	20,9
2014	71 432,0	28 678,0	100 110,0	32,0	9,6	19,1
2015	84 008,0	30 186,0	114 194,0	30,3	7,5	16,8
2016	94 610,0	34 825,0	129 435,0	27,3	7,1	15,5
2017	136 616,0	41 140,0	177 756,0	27,9	7,3	16,8
Всього зведені видатки						
2012	221 233,0	271 222,0	492 455,0	100	100	100
2013	218 236,0	287 608,0	505 844,0	100	100	100
2014	223 509,0	299 617,0	523 126,0	100	100	100
2015	276 940,0	402 931,0	679 871,0	100	100	100
2016	346 242,0	489 348,0	835 590,0	100	100	100
2017	490 119,0	566 641,0	1 056 760,0	100	100	100

*Джерело [3]

Рис. 3. Загальні зведені видатки та зведені видатки на освіту у 2012–2017 роках*

*Джерело [3]

У 2012 році видатки на освіту становили 20,6% від загальних зведених витрат, а вже у 2017 році – 16,8%. Тобто, цей показник за 2012–2017 роки зменшився на 3,8 п.п.

Висновки

Отже, за результатами проведених досліджень можемо стверджувати, що за 2012-2017 рр. скорочуються видатки на фінансування освіти, особливо у співвідношенні до курсу долара. Із його зростанням – зменшуються видатки на освіту.

Спостерігається коливання зведених витрати на освіту у відсотках до ВВП України за досліджуваний період. Зокрема такий показник найвищим був у 2012 р., а найнижчий у 2016 р.

Зменшується рівень витрат державних бюджетів на освіту, та автоматично зростають видатки на освіту місцевих бюджетів. За досліджуваний період загальні зведені видатки зросли в більшій мірі ніж видатки на освіту, однак у 2017 році темп росту зведених видатків на освіту перевищує темп росту загальних зведених видатків, що забезпечило зростання відсотку видатків на освіту у складі загальних видатків на 1,3 п.п., з 15,5% у 2016 році до 16,8% у 2017 році.

Загалом, для покращення фінансового забезпечення освіти, виходячи із навантаження на місцеві бюджети пропонуємо оптимізувати систему бюджетування в межах місцевих бюджетів та забезпечити раціональність використання коштів державних бюджетів.

Перспективним напрямком подальших досліджень є обґрунтування методології дослідження та вчасне виявлення зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливають на процес фінансового забезпечення освітньої галузі.

1. Вітренко Ю. Освіта як вид економічної діяльності. *Економіка України*. 2011. № 10. С. 4–15.
2. Головня О. М. Соціально-економічні джерела розбудови освітнього простору України. *Економіка і держава*. 2011. № 4. С. 31–37.
3. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 01.06.2019).
4. URL: <http://cost.ua/budget/expenditure/> (дата звернення: 01.06.2019).
5. Заглинська Л. В., Лукомська О. І. Економічна освіта в контексті інвестиційних процесів у галуз оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету* : зб. наук. праць. 2014. Вип. 9 (52). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ozfm_2014_9_25.pdf (дата звернення: 01.06.2019).
6. Інформаційно-аналітичне забезпечення освітньої реформи в Україні : монографія / за ред. С. Л. Лондара ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». К., 2017. 304 с.
7. Колот А. М. Вища освіта як чинник формування людського капіталу: сучасний стан, тенденції розвитку. *Вісник Прикарпатського університету. Економіка*. 2007. Вип. 4. С. 12–16.
8. Красовська О. Ю. Сучасні моделі реалізації бізнес-освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського форуму*. 2012. Т. 2. №1(5). С. 167–171.
9. Освітня галузь України: аналіз тенденцій, нововведень і перспектив ГО «Публічний аудит» 29.07.2017. URL: <http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/osvitnya-galuz-v-ukrayini-analiz-tendentsij-novovveden-i-perspektiv/> (дата звернення: 01.06.2019).

REFERENCES:

1. Vitrenko Yu. Osvita yak vyd ekonomichnoi diialnosti. *Ekonomika Ukrainy*. 2011. № 10. S. 4–15.
2. Holovnia O. M. Sotsialno-ekonomichni dzherela rozbudovy osvithnoho prostoru Ukrainy. *Ekonomika i derzhava*. 2011. № 4. S. 31–37.
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: www.ukrstat.gov.ua (data zvernennia: 01.06.2019).
4. URL: <http://cost.ua/budget/expenditure/> (data zvernennia: 01.06.2019).
5. Zahlynska L. V., Lukomska O. I. Ekonomichna osvita v konteksti investytsiinykh protsesiv u haluz onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity. *Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu* : zb. nauk. prats. 2014. Vyp. 9 (52). URL: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Ozfm_2014_9_25.pdf (data zvernennia: 01.06.2019).
6. Informatsiino-analitychne zabezpechennia osvithnoi reformy v Ukraini : monohrafiia / za red. S. L. Londara ; DNU «Instytut osvithnoi analityky». K., 2017. 304 s.
7. Kolot A. M. Vyscha osvita yak chynnyk formuvannia liudskoho ka-pitalu: suchasnyi stan, tendentsii rozvytku. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Ekonomika*. 2007. Vyp. 4. S. 12–16.
8. Krasovska O. Yu. Suchasni modeli realizatsii biznes-osvity v umovakh hlobalizatsii svitovoho osvithnoho prostoru. *Biuletyn Mizhnarodnoho Nobelivskoho forumu*. 2012. T. 2. №1(5). S. 167–171.
9. Osvitnia ha-luz Ukrainy: analiz tendentsii, novovveden i perspektyv HO «Publichnyi audyt» 29.07.2017. URL: <http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/osvitnya-galuz-v-ukrayini-analiz-tendentsij-novovveden-i-perspektiv/> (data zvernennia: 01.06.2019).

**Savina N. B., Doctor of Economics, Professor, Doroshchuk N. I.,
Post-graduate Student** (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

CURRENT TRENDS IN FINANCIAL SUPPORT FOR THE EDUCATIONAL INDUSTRY OF THE NATIONAL ECONOMY

The article investigates the dynamics of the consolidated budget during 2012–2017; the paper revealed that the actual education expenditures during 2012–2017 have been increased by 76.2 million UAH or by 75.0% in dynamics, namely, from 101.6 billion UAH in 2012 to 177.8 billion UAH in 2017. The scholars substantiated consolidated costs on education in 2012–2017, proved that the most significant increase in actual expenditure on education took place in 2017: +48.3 billion UAH or 37.3% compared to the previous period. The authors analysed expenditure on education as a percentage to GDP in 2012–2017 and the results showed that the highest indicator was in 2012, and the lowest one was in 2016. According to the results of the study, the local budgets constitute the largest portion of the expenditures on education, whereas the government budget gains the smallest share

of the noted expenditures. In particular, in 2012 local budgets provided 32.2% on education, and in 2017 this indicator decreased to 27.9%. In order to improve the model of education support considering the burden on local budgets, the authors suggested optimising the budgeting system within local budgets and ensure rational use of state budget funds.

Keywords: education, costs, consolidated budget, educational budget, consolidated expenditures on education, funding the education sector.

Савина Н. Б., д.э.н., проф. Дорощук Н. И., аспирант (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ТЕНДЕНЦИИ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье осуществлен анализ динамики сводного бюджета образования в 2012-2017 годах и установлено, что фактические расходы на образование по 2012-2017 годы выросли на 76200000 грн. или на 75,0% в динамике, с 101600000000 грн. в 2012 году до 177 800 000 000 грн. в 2017 году. Обоснованно сведены расходы на образование в 2012-2017 годах, доказано, что наиболее существенный рост фактических расходов на образование состоялся в 2017 году: 48300000000 грн. или 37,3% к предыдущему периоду. Автором проанализированы расходы на образование в процентах к ВВП в 2012-2017 годах и установлено, что такой показатель высоким был в 2012 г., а самый низкий в 2016 г. По результатам исследования автором доказано, что наибольший удельный вес расходов на образование приходится на местные бюджеты, а меньше на государственный бюджет. В частности, в 2012 году местные бюджеты финансировали 32,2% расходов на образование, а в 2017 такой показатель уменьшился до 27,9%. Для улучшения финансового обеспечения образования, исходя из нагрузки на местные бюджеты автором предложено оптимизировать систему бюджетирования в пределах местных бюджетов и обеспечить рациональность использования средств государственных бюджетов.

Ключевые слова: образование, расходы, возведенные расходы, бюджет образования, построенные расходы на образование, финансирование образования.
